

راهبردهای یادگیری در آموزش مجازی

مولفان

شکوفه السادات رضازاده

حسن بیری

www.ketab.ir

سرشناسه	: رضازاده، شکوفه السادات، ۱۳۶۳ -
عنوان و نام پدیدآور	: راهبردهای یادگیری در آموزش مجازی/ مولفان شکوفه السادات رضازاده، حسن بیری.
مشخصات نشر	: تهران: آرنا، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	: ۱۰۶ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۷۲۱۴-۰۶-۰
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: آموزش از راه دور
موضوع	: یادگیری آزاد
شناسه افزوده	: بیری، حسن، ۱۳۶۶ -
رده بندی کنگره	: LC ۵۸۰۰/۲۶۴ ۱۳۹۲
رده بندی دیویی	: ۳۵/۳۷۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۸۹/۸۷

نشر آرنا

نام کتاب: راهبردهای یادگیری در آموزش مجازی

مؤلفین: شکوفه سادات رضازاده، حسن بیری

ناظر چاپ: مرتضی هاشمی

چاپ و صحافی: شاپراک

نشر: آرنا

نوبت چاپ: اول پاییز ۹۲

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۹۵۰۰۰ ریال

www.shaparac.com

سپاسگزاری

سپاس بی کران پروردگار یکتا را که هستی مان بخشید و به طریق علم و دانش رهنمونمان شد و به همنشینی رهروان علم و دانش متخرمان نمود و خوشه چینی از علم و معرفت را روزیمان ساخت.

برگ سبزی است تحفه درویش تقدیم به

به مهربان فرشتگانی که لحظات ناب باور بودن، لذت و غرور دانستن، جسارت خواستن، عظمت رسیدن و تمام تجربه های یکتا و زیبایی زندگیم، میون حضور سبز آنهاست

و به تمام آزاد اندیشانی که نیک می اندیشند و عقل و منطق را پیشه خود نموده و جز رضای الهی و پیشرفت و سعادت جامعه، هدفی ندارند.

دانشمندان، بزرگان، جوانمردانی که جان و مال خود را در حفظ و اعتلای این مرز و بوم فدا نموده و مینمایند.

و آموزگارانی که برایم زندگی؛ بودن و انسان بودن را معنا کردند

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: آموزش الکترونیک
۲۲	۱-۱- آموزش الکترونیک
۲۶	۲-۱- دامنه آموزش الکترونیک
۲۷	۳-۱- گستره ی آموزش الکترونیک
۲۸	۴-۱- آموزش انفرادی
۲۸	۵-۱- آموزش گروهی
۲۸	۶-۱- محیط های آموزش مجازی
۲۸	۷-۱- پشتیبانی از یادگیرندگان
۲۸	۸-۱- مطالعه انعطاف پذیر
۲۹	۹-۱- ابزارهایی برای معلمان
۲۹	۱۱-۲- رابطه آموزش الکترونیک با آموزش سنتی

۳۱ ۱۲-۲ بررسی مدل های آموزش الکترونیکی

۳۵ ۱۳-۲ آموزش همزمان و غیرهمزمان

۳۷ ۱۴-۲ ارزشیابی

فصل دوم: آموزش مجازی

۴۱ ۱-۲ مقدمه

۴۱ ۲-۲ معنا و مفهوم آموزش مجازی

۴۴ ۳-۲ سیر پیدایش و تحول آموزش مجازی در جهان

۴۶ ۴-۲ جایگاه آموزش مجازی در ایران

۴۷ ۵-۲ دانشجوی دانشگاه مجازی

۴۸ ۶-۲ مقایسه محیط های آموزش مجازی و غیر مجازی

۵۰ ۷-۲ روش های اجرای آموزش مجازی

۵۱ ۸-۲ نقش فراگیران در آموزش مجازی

۵۱ ۹-۲ اثربخشی آموزش مجازی

۵۲ ۱۰-۲ محدودیت های آموزش مجازی

۵۳ ۱۱-۲ مساله افت و پیشرفت تحصیلی

فصل سوم: یادگیری الکترونیکی

۵۶ ۱-۳ یادگیری الکترونیکی

۵۷	۳-۲- سواد الکترونیکی
۵۷	۳-۳- کتاب الکترونیکی
۵۷	۳-۴- کتابخانه مجازی
۵۸	۳-۵- کلاس مجازی
۵۸	۳-۶- آزمایشگاه مجازی
۵۹	۳-۷- مدرسه مجازی
۵۹	۳-۸- دانشکده مجازی
۵۹	۳-۹- دانشگاه مجازی
۶۱	۳-۱۰- تعامل در یادگیری الکترونیکی
۶۳	۳-۱۰-۱- تعامل دانشجو-دانشجو
۶۳	۳-۱۰-۲- تعامل دانشجو-استاد
۶۴	۳-۱۰-۳- تعامل دانشجو-محتوا
۶۵	۳-۱۰-۴- تعامل استاد-استاد
۶۵	۳-۱۰-۵- تعامل استاد-محتوا
۶۵	۳-۱۰-۷- تعامل محتوا-محتوا
۶۶	۳-۱۱- سنجش یادگیری الکترونیکی
۶۷	۳-۱۲- سنجش کیفیت

فصل چهارم: راهبردهای یادگیری

- ۷۰- ۱-۴- راهبردهای یادگیری
- ۷۱- ۱-۱-۴- ضرورت توجه به راهبردهای یادگیری دانشجویان
- ۷۴- ۲-۱-۴- اهمیت توجه به راهبردهای یادگیری در آموزش مجازی از دیدگاه مکتب سازنده گرایی
- ۷۶- ۳-۱-۴- انواع راهبردهای یادگیری در محیط های مجازی
- ۷۶- ۴-۱-۴- راهبردهای یادگیری شناختی
- ۷۹- ۵-۱-۴- راهبردهای تکرار و مرور ذهنی
- ۸۲- ۶-۱-۴- راهبردهای بسط و گسترش معنایی
- ۸۶- ۷-۱-۴- راهبرد سازماندهی
- ۹۱- ۸-۱-۴- راهبرد های یادگیری سطحی و عمیق
- ۹۴- ۲-۴- راهبردهای یادگیری فراشناختی
- ۹۷- ۱-۲-۴- ویژگی های یادگیرندگان خودراهبر
- ۹۹- منابع و مآخذ

فهرست شکل‌ها

شکل ۱- تعامل‌های آموزشی ۶۲

فهرست جدول‌ها

جدول ۱- مقایسه آموزش الکترونیکی و آموزش سنتی ۳۰

جدول ۲- تفاوت‌های دو مدل Synchronous و Asynchronous ۳۳

جدول ۳- مقایسه روش همزمانی و غیر همزمانی ۳۶

مقدمه

پیشرفت‌های نرم افزاری و سخت افزاری شبکه‌های رایانه‌ای در امر اطلاع رسانی، بستری جدید را برای آموزش فراهم کرده است. پیشرفت‌های اخیر در صنعت رایانه و اطلاع رسانی، ورود و ظهور شبکه‌های اطلاع رسانی محلی، ملی و منطقه‌ای و بین المللی و به ویژه اینترنت، فناوری‌های ارتباطی، ابزارها و روش‌های جدید را پیش روی طراحان، برنامه ریزان، مدیران و مجریان برنامه‌های آموزشی، به ویژه آموزش مجازی، قرار داده است. از این رو آموزش مجازی ظرفیت نامحدودی برای رشد و توسعه کسب نموده است. با گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات، اینترنت معمول ترین تکنولوژی مورد استفاده جهت ارائه آموزش از راه دور شده است و در حال حاضر بسیاری از کشورهای پیشرو در زمینه ارتباط از راه دور، در حال ایجاد و راه اندازی دانشگاه‌های مجازی و یا توسعه نظام‌های سنتی خود هستند.

دانشگاه مجازی یکی از اشکال آموزش از راه دور است و اخیراً در بسیاری از کشورهای دنیا نقش به سزایی را در امر آموزش بر عهده دارد. از آنجا که دانشگاه‌های حضوری قادر به پاسخگویی به تمام نیازها و تقاضاها برای تحصیلات عالیه نیستند استفاده از شیوه‌های مجازی و آموزش از راه دور می‌تواند راهگشا باشد از طرفی بهره گیری شبکه ارتباطات رایانه ای و فناوری اطلاع رسانی، راهکاری است جدید جهت تعمیم و تنوع بخشی به آموزش عالی که می‌تواند پاسخی به نیاز طبیعی جامعه جوان کشور باشد و از سوی دیگر می‌تواند به عنوان محور توسعه در دانشگاه‌ها و مراکز

علمی تحقیقاتی، مطرح باشد، به گونه ای که بین مراکز دانشگاهی برای توسعه آموزش آنلاین رقابت شدیدی در حال انجام است.

تحصیل دانشجویان و پیشرفت تحصیلی آنان، به ویژه در آموزش های از راه دور و مجازی به علت بعد مکانی و دوری استاد و دانشجو به عنوان یکی از مسائل مهم و در خور توجه به حساب می آید، چراکه کلید موفقیت در اینگونه محیطها پرورش فراگیرانی با انگیزه، هدفمند، پیشرفت گرا و کارآمد می باشد لذا اولین سؤالی که در هر نوع آموزش مطرح است، این است که عوامل موثر بر پیشرفت تحصیلی چیست و چگونه می توان با شناسایی و بکارگیری این عوامل زمینه بهبود عملکرد یادگیرندگان را فراهم کرد. در سال های اخیر، متخصصان تربیتی تحقیقات قابل توجهی را در زمینه عوامل موثر بر پیشرفت تحصیلی یادگیرندگان انجام داده اند که در بین آنها متغیرهای انگیزشی همچون راهبردهای یادگیری ابزاری مهم برای توانا ساختن فراگیران در دستیابی به هدفهای آموزشی تلقی شده است. در واقع توجه به این متغیر مارا به این مسأله رهنمون می سازد که با وجود نقش تعیین کننده عوامل ذاتی هوش و استعداد در یادگیری، عوامل غیر ذاتی دیگری نیز در این رابطه مهم قلمداد می شود. این مسأله زمانی اهمیت بیشتری پیدا می کند که بدانیم تأثیر این متغیرها در پیشرفت تحصیلی دانشجویان بلاخص دانشجویان مجازی چگونه است. دانشجویان مجازی به دلیل داشتن پاره ای از محدودیتها در تحصیلات خود همواره نیازمند آشنایی با راهبردهای یادگیری مناسب هستند علاوه بر اینها بسیاری از تحقیقات نشان دادند که چگونگی کاربرد این راهبردها تأثیر زیادی بر عملکرد تحصیلی آنان خواهد داشت.

شکوفه السادات رضازاده و حسن بیری مهر ۱۳۹۲

پیشگفتار

یکی از عوامل مهم موفقیت تحصیلی دانشجویان آشنایی آنها با مهارت‌ها و راهبردهای مطالعه و یادگیری است. اصطلاح راهبردهای یادگیری به انواع زیادی از اعمال ارادی و آگاهانه اطلاق می‌شود که به وسیله یادگیرندگان برای دستیابی به اهداف یادگیری اتخاذ می‌شود. این راهبردها دامنه‌ای از فعالیتهای کلی از قبیل مرور ذهنی اطلاعات و یا انتقال اطلاعات جدید به دانش ذخیره شده موجود را دربر می‌گیرد. این راهبردها ابزارهایی را برای خود تنظیمی و خود مدیریتی به منظور دستیابی به نتایج یادگیری مطلوب برای یادگیرندگان فراهم می‌کند و موجب تنظیم استراتژی‌های شناختی، عاطفی و اجتماعی می‌شوند. در واقع راهبردهای یادگیری فرایندهایی هستند که به افراد کمک می‌کنند تا بیاموزند « چگونه یاد بگیرند » و « چگونه مسائل مربوط به یادگیری خویش را عمیق و موثر نمایند ».

در آموزش‌های معلم محور مبتنی بر نظریات رفتاری که در گذشته پایه و اساس نظریات یادگیری را تشکیل می‌داد یادگیری بر معلم و روش‌های آموزشی او متمرکز است اما با تبیین کنونی در رویکرد شناختی به خصوص نظریات یادگیری سازنده گرایی تمرکز اصلی بر فراگیر و نحوه یادگیری اوست. در این دیدگاه بر نقش فعال یادگیرنده در درک و فهم و معنی بخشیدن به

اطلاعات تاکید می‌شود یعنی تنها مواجهه به مواد آموزشی در کلاس درس نمی‌تواند تضمین کننده یادگیری باشد بلکه یادگیری به مهارت یادگیرنده در استفاده از راهبردهای مناسب برای انتخاب، دریافت، اتصال و ترکیب اطلاعات وابسته است. علاوه به کارگیری این راهبردها مستلزم شناسایی، تمرین و آموزش است و معلم می‌تواند آموزش اینگونه مهارتها را نیز در راهبردهای آموزشی خود منظور کند، به خصوص اینکه تحقیقات متعدد در سال‌های اخیر نقش مهم راهبردهای یادگیری را در فرایندهای یادگیری، یادسپاری و یادآوری نشان می‌دهند.

به جرأت می‌توان گفت در حال حاضر دانشگاهی را نمی‌شناسیم که راه پیشرفت تحصیلی را به دانشجویان آموزش دهد. در واقع به دانشجویان آموزش داده نمی‌شود که چگونه یاد بگیرند و چگونه موفقیت تحصیلی به دست آورند آنان نمی‌آموزند که چگونه از راهبردهای مطالعه و یادگیری مناسب جهت افزایش موفقیت تحصیلی خود بهره ببرند بلکه به طور معمول تنها از آن‌ها انتظار می‌رود که خوب درس بخوانند. مسأله حل کنند و اطلاعات زیادی را به خاطر بسپارند، اما هیچ گاه روش‌های صحیح مطالعه، حل مسأله و به خاطر سپاری اطلاعات به آنان آموزش داده نمی‌شود علاوه بر این‌ها دیده شده که بیشتر ساعات آموزش اساتید نیز فقط به این موضوع اختصاص دارد که اساتید چگونه باید مطالب را ارائه کنند تا یادگیری به حداکثر برسد، بنابراین می‌توان گفت امروزه بسیاری از دانشجویان به علت فقدان آشنایی با مهارتها و استراتژی‌های یادگیری دچار ناامیدی و شکست تحصیلی می‌شوند به عبارت دیگر بر خلاف تاکید فراوان بر فراورده (محتوای) یادگیری به چگونگی (فرایند) یادگیری و به خصوص به نقش فراگیر در یادگیری کافی توجه نمی‌شود به همین دلیل، پیوسته شاهد فراگیرانی هستیم که برای به خاطر سپاری اطلاعات تلاش می‌کنند و از شرایط مشابه با دیگران سود می‌برند اما بهره کافی به دست نمی‌آورند و پیوسته شکست را تجربه می‌کنند. این شرایط علاوه بر تحمیل هزینه‌های گزاف و بی فایده ناشی از افت و تکرار پایه به مراکز آموزشی و خانواده‌ها، منجر به خودپنداری منفی، عزت نفس پایین و احساس ناکارآمدی در یادگیرندگان می‌شود و انگیزه آنان را برای یادگیری آینده از بین می‌برد. در حالیکه

مطالعات انجام شده مؤید آن است که راهبردهای یادگیری به مثابه ابزاری است که در حل مشکلات تحصیلی مورد استفاده قرار می‌گیرد و به دانشجویان کمک می‌کند تا مهارتهایی را که در طول تحصیل به آن‌ها نیاز دارند رشد و توسعه دهند. شناسایی و تقویت این استراتژی‌ها به افراد کمک می‌کند تا با تکیه بر توانایی‌های خود و کشف و تقویت آن‌ها، قادر باشند با موفقیت کامل تحصیلات دانشگاهی را به پایان برسانند. چراکه ثابت شده اغلب یادگیرندگان با درک بهتر فرایند یادگیری می‌توانند عملکرد تحصیلی خود را بهبود ببخشند.

از طرف دیگر باید توجه داشت که استفاده از راهبردهای یادگیری در موضوعات مختلف یکسان نیست، بلکه لازم است به فراخور موضوع، راهبرد مناسب برگزیده شده یا راهبردهای مختلف را با یکدیگر ترکیب شوند، مثلاً در حالیکه به خاطر سپاری علایم شیمیایی عناصر با تکرار و تمرین دسته‌ها تسهیل می‌شود، برای حل یک مسئله هندسی به سازماندهی اطلاعات موجود و بسط معنایی آن‌ها با دانش قبلی نیاز است. بنابراین به نظر می‌رسد موفقیت در یادگیری، به انطباق بین راهبرد یادگیری با موضوع نیز مربوط است. علاوه بر اینها انتخاب راهبردهای یادگیری مناسب شرایط آموزشی، به عنوان مثال اینکه در محیط آموزشی مربی با افرادی هستند که به طور دائمی در دسترس فراگیر هستند و با آنان ارتباط چهره به چهره دارند (نظیر آموزش‌های حضوری) و یا اینکه آموزش در شرایطی صورت می‌گیرد که دسترسی و امکان ارتباط چهره به چهره با استاد درس وجود ندارد، نظیر آموزش‌های مجازی که اغلب ارتباطات به شکل ناهمزمان و از طریق فناوری‌ها صورت می‌گیرد حائز اهمیت است.

از این رو کتاب حاضر در چهار فصل تنظیم شده است.

در فصل اول با کلیات آموزش الکترونیک آشنا می‌شویم و در سطحی اجمالی با معنا و مفهوم آن، دامنه گستره و انواع مدل‌های آموزش الکترونیک، رابطه و مقایسه آن با آموزش سنتی خواهیم پرداخت و در پایان این فصل در رابطه با مباحثی از ارزشیابی در این محیط‌ها بحث خواهیم کرد

در فصل دوم به آموزش مجازی که یکی از جلوه های مهم و رایج آموزش الکترونیک است خواهیم پرداخت در این فصل مباحثی از قبیل کلیات، تعاریف این نوع از آموزش ها، اثربخشی این دوره ها، سیر پیدایش آن در دنیا، جایگاه این آموزش ها در ایران و جهان و در پایان از محدودیت های این نوع از آموزش بحث خواهد شد.

در فصل سوم از یادگیری الکترونیکی صحبت می کنیم. در این فصل از مبانی، تعاریف و الزامات این نوع از یادگیری بحث می کنیم و همچنین از انواع تعاملات و سنجش کیفیت در این نوع از یادگیری بحث خواهد شد.

در نهایت در فصل چهارم به جمع بندی و کاربرد راهنماهای یادگیری در محیط های مجازی خواهیم پرداخت. در این فصل ابتدا یک دسته بندی کلی از انواع راهنماها خواهیم داشت و سپس به توضیح هریک از زیر مجموعه این دسته ها خواهیم پرداخت.

در پایان ضمن تشکر از کلیه همکاران و دوستانی که ما را در تدوین این کتاب راهنمایی و همکاری نمودن، از سایر همکاران و متخصصان نیز تقاضا داریم نظرات و دیدگاه های خود را در رابطه با محتوای این کتاب با ما در میان بگذارند.

امید است این کتاب مورد استفاده و کاربرد دانش آموزان، دانشجویان، اساتید و کلیه علاقه مندان قرار گیرد.

شکوفه السادات رضازاده و حسن بیری مهر ۱۳۹۲